

SMULOR är
också bröd

- En samling berättelser i bild och text

EMELIE OLSSON, HÖGSKOLAN FÖR DESIGN OCH KONSTHANTVERK, GÖTEBORGS UNIVERSITET,
GÖTEBORG 2013, EXAMENSPROJEKT 15 HP, KONSTNÄRLIGT KANDIDATPROGRAM I DESIGN 180 HP

ABSTRACT

“Crumbs make crust” is a collection of memories, told in words and pictures. It is a praise of the ordinary person and the essentials of everyday life.

I have several years of experience from working with elderly people in social home care service. There I was given the opportunity to meet different personalities and take part in their stories and everyday life. I have followed this life and collected memories and in this project I have portrayed an older generation, now looked upon only as crumbs, yet crumbs that in many ways rested on and still rests on society today.

INNEHÅLLSFÖRETECKNING

BAKGRUND	4
MÅL OCH SYFTE	4
FRÅGESTÄLLNINGAR	4
AVGRÄNSNINGAR	4
ÖVERGRIPANDE PROCESS	5
BILD	6
FÄRG	6
TEXT	7
SYMBOL	7
FÖRPACKNING	8
RESULTAT	9
DISKUSSION	20
SLUTSATS	20
VIDARE FUNDERINGAR	20
BILAGA	21

BAKGRUND

Under flera års arbete i hemtjänst har jag samlat minnen från äldre personer. Jag har träffat många olika människor och fått möjlighet att ta del av deras historier och vardag. Minnena har bevarats och i detta arbete berättas om de smulor som samhället vilade och fortfarande vilar på.

MÅL OCH SYFTE

Berätta i bild och text om minnesbilder från mina möten med äldre personer och screentrycka en liten upplaga av bildsamlingen.

Syftet har varit att bevara historierna och visa på en berättarvilja som fötts i mötena med äldre personer.

FRÅGESTÄLLNINGAR

Hur kan ett minne visualiseras i bild? Hur harmoniseras tryck, papper, färg och form? Vilken typ av text ska komplettera bilderna?

AVGRÄNSNINGAR

Tanken var att bilderna skulle presenteras i bokform men istället valdes att fokusera på bilderna i sig och trycktekniken. Antalet bilder begränsades till tolv och antalet tryckfärger begränsades till sex stycken.

REFERENSER

Under skissfasen lyssnades mycket på musik. Bland annat Allan Edwalls låtar (se bilaga 1). Inspiration hämtades även från form gjord av Bauhausrörelsen (se bilaga 2).

ÖVERGRIPANDE PROCESS

Följande text beskriver den övergripande processen. Därefter delas processen upp i fem rubriker: bild, färg, text, symbol och förpackning.

Tanke lades från början på hur det skulle gå att fånga känslan av att bilderna skulle uppfattas som minnen. Jag blundade och målade upp bilder i huvudet och försökte ta mig tillbaka till intrycken som kom från de äldre. Frågor som ställdes var: vilken väg kördes till de olika hemmen? Hur såg den vägen ut? Vilka människor gjorde intryck på mig? Vad sa de? På vilket sätt uttryckte de sig? Hur var deras personlighet? Hur såg det ut utanför huset? Inuti huset? Hur doftade det? Hur såg de äldre ut? Vilka berättelser berättade de för mig? Hur såg inredningen ut? Vilka färger fanns där? Med mera. Det var som att spela upp en film i huvudet. Filmen spolades tillbaks och försökte fånga mina minnesbilder.

Ett gultonat papper var det pappret som skisserna gjordes på. Den gula tonen kunde associeras till svunna tider och minnen. Papprets format, 26,7 x 33 cm, var en ren slump. Det var ett överblivit spillmaterial. Det var lustfyllt att skissa på det pappret med tuschpennan. Tuschen sjönk in i pappret och fibrena blödde inte ut så lätt. Under hela projektets gång fanns en vilja att idéerna skulle göras synliga genom det material som för stunden var lämpligast.

Pennan som användes för att skissa med var en svart tuschpenna med penselspets. Den pennan kan få fram en fin kontrast mellan tunna och tjocka streck. Den är skön att arbeta med och har använts i tidigare projekt

och därför kändes det naturligt att börja skissa med den. Den är även lätt att skapa långa svepande linjer och rundade linjer med.

För att sätta mig in i minnena och känslan från mina möten med de äldre samlades allt som kunde associeras med minnena ihop. Material som ord, kortare texter, citat, skisser av föremål från hemtjänsten. Även en del musik inspirerade.

Från det ihopsamlade materialet påbörjades en lista med texter som kunde passa till bilderna. I vissa fall kom bilden till före texten men mest tvärtom, alltså texten före bilden. Det fanns inte någon speciell ordning utan text och bild kom till parallellt. Alla bilder med tillhörande text är minnen från olika personer.

Tidigt i projektet funderades det över vilken teknik som skulle passa bäst för att trycka en mindre upplaga. Dessa tekniker kom i fråga: screentryck, linoleumtryck, digitalprint, träsnitt eller en kombination. Ett av målen var att göra en liten upplaga och eftersom tidigare förvärvade kunskaper inom screentryck fanns var det ett bra alternativ. Dessutom kändes det bättre att ha närhet till arbetet genom händerna. Färgen blandades, rammar belystes, ramarna trycktes på papper för hand. Det tog lång tid att trycka flera olika lager och det skapade tid för reflektion under arbetets gång.

BILD

En mängd olika bilder skapades och därefter gjordes ett urval. En del bilder valdes bort för att de hade ingen person i åtanke. De var mer bilder som gjordes för att komma igång med processen (bild 1). Alla bilder skulle komma från olika personer och därför var det viktigt att alla bilder hade en avsändare. Bilder med tecknad text i bilden valdes bort (bild 2). Att skilja på text och bild skapa spänning mellan de två elementen. Det gjordes även bilder där olika former och färger testades (bild 3 och bild 4).

Det manér som kännetecknar de utvalda bilderna är att de gjordes på ett sätt där det som hade liv blev mer detaljerat. Till exempel människor och djur. De mer detaljerade formerna drog ögat till sig och det blev punkter som kunde placeras bland de abstrakta färgytorna. Genom att ge de abstrakta formerna olika riktningar och färger gör det också att ögat kan vandra genom en rörelse i bilden.

FÄRG

Olika färgkombinationer testades tidigt i processen. För att få en känsla av att bilderna uttrycker minnen från en annan tid spelar färgerna en stor roll. Papprets gultonade färg påverkar färgvalet. Därför gjordes en mängd olika test med screentrycksfärger på pappret för att få den rätta känslan.

En färgkarta tecknad med copicpennor gjorde att man kan få en visualisering av hur ett övertryck skulle kunna bli (bild 5).

Sedan testades en mängd olika färgkombinationer med färgen för screentryck. Till slut valdes sex färger ut med färgprovet, gjort med copicpennor, som förlaga. Den slutgiltiga färgkombinationen (bild 6) blev sex stycken färger och ett övertryck.

Det papper som screentrycket gjordes på hade grov struktur och det förde med sig att färgen inte alltid kunde täcka papprets alla fiber. Färgytorna kunde få olika uttryck beroende på vilket tryck som användes och hur många drag med rakeln som gjordes. Det blev ett uttryck som såg handtryckt ut. Ytorna som blev kunde även bidra till associationen till minnen eller fragment från en svunnen tid.



1. Bortvald bild.



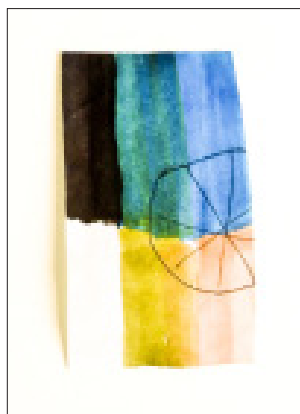
2. Texten tecknad i bilden.



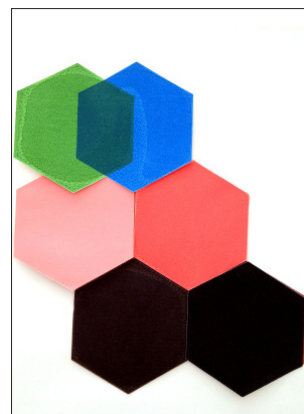
3. Exempel på formtest.



4. Exempel på färgtest.



5. Färgprov med copicpennor.



6. Slutgiltigt färgställning.

TEXT

Ett alfabet (bild 7) utformades för att göra det enklare att få en mer sammanhållen form på texterna. När texterna gjordes användes alfabetet som inspiration för texternas bokstavsformer.

Alla texter valdes att tryckas svarta med screen-tryck. Bildernas texter trycktes på ett tunnare ark som viktes om varje bild.

Texterna hämtades från mitt minne. Det var min tolkning av citat och intryck från minnena som formulerade hur texten skulle lyda. Ibland togs citatet rakt av och i vissa texter gjordes en omformulering för att passa till bilden och känslan som jag fick från den äldre.

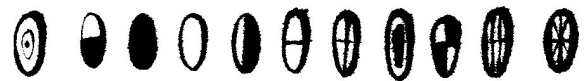
SYMBOL

Eftersom varje bild ligger fritt i ett omslutande vikt ark, finns det risk att bild och ark med texten på skulle kunna komma ifrån varandra. Därför gjordes elva symboler som skulle visa vilken text och bild som hörde ihop (bild 8).

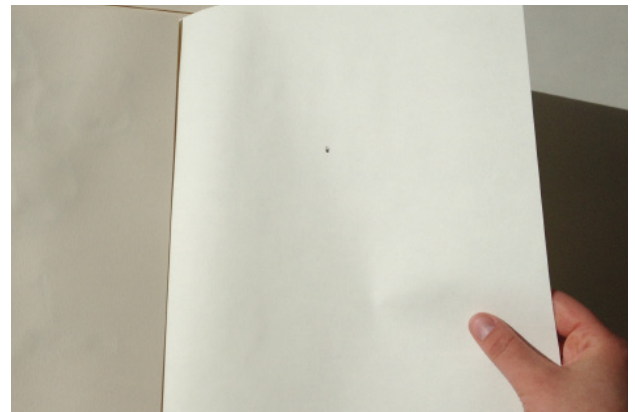
Placering av symbol gjordes på baksidan av bilden och på höger sida av det vikta arket (bild 9). På så sätt speglade de varandra och visade på en samhörighet. Tanken var att symbolen inte behövde vara synligt förrän bild och ark kom ifrån varandra. Den runda avlånga formen som utgör symbolens ytterform hämtades från prickarna över å, ä och ö i alfabetet. Symbolerna trycktes medvetet små för att skapa en nyfikenhet. För mig var den lilla symbolen också en symbol för brödsmulan och den lilla människan.



7. Utformat alfabet.



8. Symbolerna i den storlek de gjordes. De trycktes sedan medvetet små. Se bilden nedan.



9. Symbol tryckt på arkets högra sida.

FÖRPACKNING

Först var tanken att bilderna skulle presenteras i bokform men det alternativet frångicks. Istället behölls bilderna som enkla blad och med en enkel förpackning till. Det skulle vara en förpackning som omslöt minnena och uppmuntrade till att hantera minnena varsamt. En association som gjordes var till en vanlig vit tårkartong.

Tre olika förpackningar gjordes. Två av förpackningarna, smörpapper (bild 10) och styvare kartong (bild 11) valdes bort. Valet föll på samma papper som bilderna trycktes på (Cocoon, 270 gram). Det gav ett mer sammanhållet uttryck.

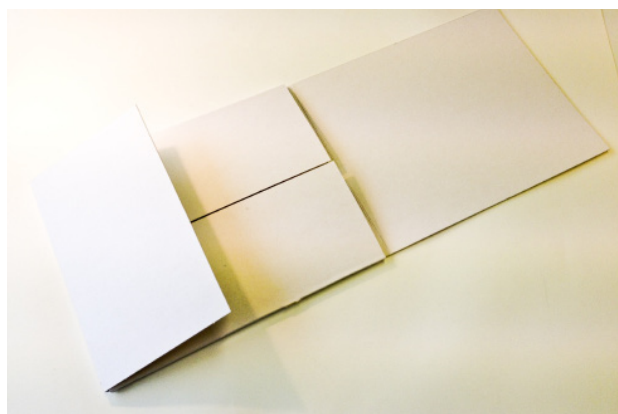
Framsidan (bild 12) trycktes med screentryck. För att skapa uppmärksamhet formades texten som en bild. Tanken var att man först skulle se framsidan som en form för att i nästa steg kunna läsa vad som stod.

När framsidan vecklas upp finns en inledande text (bild 13) som lyder: Jag har flera års arbetslivserfarenhet från hemtjänsten. Där fick jag möjligheten att träffa många olika människor och ta del av deras historier och vardag. Jag har iakttagit och sparat på dessa minnen för att en dag berätta vidare om de smulor som samhället vilade och vilar på.

Sedan följer uppslag med elva bilder med tillhörande text. Se exempel på ett uppslag (bild 14).



10. Test med smörpapper till förpackningen.



11. Test med styv kartong till förpackningen.



12. Förpackningens framsida.



13. Inledande text.



14. Den uppvikta förpackningen med ett uppslag med text och bild.



MINNET OCH EN HÄLSNING

Det var en fantastisk historia som du berättade. Om hur du och din väninna en gång cyklade till Danmark. Det var på den tiden som det var ransonering. Ni hade ett stort tungt tält med er. Innan ni slog läger fick ni se en skylt med texten: varning, mördare lös i trakten. Ni blev givetvis väldigt rädda och tänkte att om ni tar in cyklarna i tältet då kommer ingen att upptäcka er. Men i efterhand skrattade ni åt den idén, för mördaren hade ändå sett tältet. Du berättade också om de danska pojkarna som bjöd ut på dans.

SKAPANDET AV MINNESBILD

När bilden komponerades tecknades först berättaren sittandes i en stol uppe i vänstra hörnet. Berättaren är till storleken större än de andra figurerna i bilden just för att visa att den har en övergripande roll. Sen tecknades en slingrande väg som berättelsen skulle utspela sig på. Det svarta tecknades med tuschpenseln och även de mer detaljerade delarna. Den organiska formen i vägen kontrasterades mot mer fyrkantiga färgytor. Färgen skulle klinga mot varandra och därför fick det bli de två komplementfärgerna grön och röd.

Fari! Jävlar! He/vete!
.....
vill du se mina tennsäker?



MINNET OCH EN HÄLSNING

Ditt humör skiftade som natt och dag. Det är svårt att glömma din personlighet. Jag ville göra en bild av din bokhylla som var fylld av priser, tallrikar, skulpturer och böcker. Den visade du gärna upp.

SKAPANDET AV MINNESBILD

Genom att placera bokhyllan i mitten av bilden så blir den formen mer fast. Fokus läggs enklare på föremålen inuti bokhyllan. Färgerna blått och grönt ger också ett övertryck. Bokhyllans form hämtades från min egna bokhylla från femtiotalet.

Jag har eldat med ved i pannan
hela dagen men i Stockholm verkar
det ju vara ganska varmt.



MINNET OCH EN HÄLSNING

Du bor i en enkel stuga i skogen. När jag kom för att ge dig ögondroppar så satt du oftast i din fåtölj och kollade på allsång på skansen. En gång var det en ung cool lättklädd artist med bakgrundsdansare som underhöll. Det var en kall sommardag och du skruvade på dig och svepte om en filt och sa: jag har eldat med ved i pannan hela dagen men i Stockholm verkar det vara ganska varmt. Jag blev förtjust i kontrasten och sättet som du sa det på.

SKAPANDET AV MINNESBILD

De element som skulle vara med i bilden var tv-apparaten, vedpannan, den äldre damen och bilden från allsången. När bilden växte fram blev det viktigt att skilja på det som skulle vara från teven och det som fanns i rummet. Därför valdes att färglägga röken och bilden som kom från tv-apparaten.

Och sedan gick man till
näckrosdammen. Och kysstes



MINNET OCH EN HÄLSNING

Du berättade om hur det var på den gamla goda tiden. På lördagarna tog man på sig finkläder och spatserade uppför och nerför avenyn. Sedan gick man till näckrosdammen och kysstes.

SKAPANDET AV MINNESBILD

Ett kyssandes par i solnedgången blev utgångspunkten. Det skapades en dynamik mellan de horisontella och vertikala formerna. Färgerna blå och orange med ett litet övertryck passade för att ge känslan av en solnedgång.

Vad är klockan?



MINNET OCH EN HÄLSNING

Du satt oftast vid ditt köksbord under dagarna och kollade ut genom fönstret på fågelbordet och småfåglarna. Ibland frågade du vad klockan var. Om den var tre så var det tid för kaffe.

SKAPANDET AV MINNESBILD

I det abstrakta rummet tecknades en äldre man sittandes på en pinnstol. Han tittade på fågelbordet utanför fönstret och det som avbildades var bland annat trasmattan under bordet och de abstrakta formerna som hjälpande rörelse till bilden.

Ingvar var ett snällt barn.
Han slogs aldrig.

Ingvar var ett snällt barn.
Han slogs aldrig.



MINNET OCH EN HÄLSNING

Det var sommar och vi drack kaffe på altanen. På gräsmattan fanns en hängpil. Vi pratade om svunna tider och du berättade om din klasskamrat från småskolan, Ingvar Kamprad, som var snäll som barn. Han slogs aldrig.

SKAPANDET AV MINNESBILD

I denna bilden var det hängpilen med dess långa lövverk som var utgångspunkten. Sedan gjordes figuren, stolen och bordet. Det blev en svart skugga som fick hålla ihop trädet med figuren.

Sa jag att jag var
bollkalle åt gamle kungen?



MINNET OCH EN HÄLSNING

Jämte din säng på nattduksbordet stod ett inramat porträtt av den gamle kungen. Du berättade gärna om när du var bollkalle åt mannen på kortet som var den gamle kungen.

SKAPANDET AV MINNESBILD

Färgerna grön, blå och svart användes i denna bild. Tapeten bakom kungen blev grön och även hans fluga. Däremot blev det övertryck med färgerna grön och blå på passepartouten runt den inre ramen. Tanken var att det skulle kunna likna ett plyschliknande material.

Buxabygden...



MINNET OCH EN HÄLSNING

Du berättade om ett hårt slit i skogen och hur ni använde arbetshästar när ni fraktade timmer. Det var i Buxabygden på femtiotalet som det hände.

SKAPANDET AV MINNESBILD

Rörelsen i bilden var viktig. För att få fram en berättelse kring hur skogshuggaren rörde sig på samma vägar gjordes sammanhängande bruna och svarta former som kunde associeras med en väg. Vägen bröts upp med olika element längsmed vägen. Bland annat en arbetshäst, en skogshuggare och timmer. De gröna gräsliknande formerna gjorde bilden mer fyllig.

O vad han kunde
dansa tango!



MINNET OCH EN HÄLSNING

Så mycket historier du hade i dig! Speciellt återkommande är den om när du i din ungdom fick chansen att dansa tango med den stiligaste mannen i hela socknen.

SKAPANDET AV MINNESBILD

Denna bild skiljde sig i val av teknik. Den gjordes i kol, istället för copic-pennor. Därför fick svartan i bilden en mer spontan känsla. Rörelsen i skuggan bakom det dansande paret hjälper till att ge rörelse i bilden. Katten i högra hörnet bidrar till det humoristiska och för att stödja upp bilden som helhet.

Det här kanske är sista gången en plockar hallon.



MINNET OCH EN HÄLSNING

Du var krokig, envis och nittio år. Vi skulle ut en sommardag och plocka hallon i det nästan helt igenväxta gamla växthuset. Jag fick hålla i dig så du inte skulle ramla.

SKAPANDET AV MINNESBILD

En rörelse präglar den här bilden och kontrasten mellan de tunna kvistarna och de större fylliga formerna. När bilden gjordes försökte jag se framför mig den äldre sträcka sig efter ett hallon. Det var den känslan som eftersträvades. Samtidigt växte det fram en cirkulär rörelse i bilden som knyter ihop figuren med dess omgivning.

Hälften ska katterna ha.



MINNET OCH EN HÄLSNING

Du var en fåordig människa. Vi samtalade smått när jag kom för att lämna din matlåda. Du delade alltid med dig av matlådan. Hälften av maten skulle katterna ha.

SKAPANDET AV MINNESBILD

Huset gjordes först och sedan blev omgivningen runtomkring till. Katterna och människan inuti huset gjordes mer detaljerade. Bilden i helhet gjordes till en sammanhängande form. Grafisk inslag som vertikala linjer i husets plank och horisontella linjer i trappan upp till dörren fick ta plats. Ett rosa rutnät blev tegelpannor. Organiska abstrakta former runtomkring huset skapade en mer intressant bild och en lek med perspektivet gjordes också.

DISKUSSION

Diskussionen följer från den frågeställning som ställdes i början av projektet.

Hur kan ett minne visualiseras i bild? Det fanns olika tankar kring hur bilderna skulle utformas. För att komma fram till hur de skulle se ut gjordes olika skisser. Från början fanns viljan att bilderna skulle vara gjorda med en hantverksteknik. Tekniken skulle göra det enkelt att trycka upp en mindre upplaga.

Hur ska jag harmonisera tryck, papper, färg och form? Eftersom kunskaper inom screentryck redan fanns blev det den tekniken. När valet av papper gjordes togs ställning vid att det skulle kontrastera mot arkets vikt som texten var tryckt på. Färgerna bestämdes med hjälp av tidigare kunskaper inom färglära och viljan att återskapa bilder som skulle associeras som minnen. Tid togs också hitta ett passande övertryck för att få rätt känsla.

Vilken typ av text ska komplettera bilderna? Texten skulle komplettera bilderna på ett sätt som öppnade upp för tolkning. Därför användes korta meningar, ibland bara enstaka ord. På baksidan av varje bild planerades även för en liten symbol som visade tillhörighet med texten. Samma symbol trycktes på det vikta arkets högra sida.

SLUTSATS

Att trycka upp en mindre upplaga screentryckta bilder var något nytt för mig. Nu har jag kunskaper för att tillverka en mindre skala handtryckta bilder. Nästa steg är att ta kontakt med de personer som bidragit till uppkomsten av mina minnesbilder för att visa minnesbilderna.

En avgränsning blev att inte göra en bok som jag från början tänkt. Istället lades fokus på bilderna i sig och att hitta rätt form och uttryck för idén. Under projektets gång blev behovet av en sammanhållande form ett måste. Därför utformades även en omslutande förpackning till bilderna.

De bakgrundskunskaper som varit användbara för att kunna göra bilderna har varit flera års arbetslivserfarenhet från hemtjänsten, samlade kunskaper av Screentryck, Photoshop, Indesign och färg och formlära.

VIDARE FUNDERINGAR

Min ambition är att visa vördnad inför, i detta projekt, äldre medmänniskor. Genom detta arbete lyfts de äldres berättelser fram i ett estetiskt perspektiv. Bildsamlingen blir en hyllning till de som har gett mig bilderna. Jag upplever att samhället i Sverige i stort inte tar tillvara på det positiva som möten med den äldre generationen kan ge. Med detta arbete vill jag visa att man kan.

En vidareutveckling av projektet kan vara att använda bilderna som samtalsmaterial till personal och vårdtagare inom omsorgen. De kan samlas kring bilderna och skapa utrymme för äldre att berätta sina egna historier.



1. Bauhaus.



2. Allan Edwall.